

*Адаховська Надія Сергіївна*

*Національний університет «Одеська юридична академія»,  
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права*

## **ОСОБЛИВОСТІ ДОВІРЧОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ МАЙНА ПІДОПІЧНИХ**

Без сумніву, підопічні, які мають у власності або на іншому речовому праві певне майно, мають у своєму розпорядженні і можуть використовувати самотійно або через своїх законних представників всі інструменти, пов'язані з його охороною, які закріплені за усіма учасниками правовідносин в області володіння, користування і розпорядження майном. І в цьому сенсі відмінностей між правовим режимом майна підопічних і інших громадян немає. Однак в силу специфіки положення підопічних як категорії осіб, права і законні інтереси яких є предметом особливої охорони з боку держави, а також загальним механізмам забезпечення речових прав, щодо майна даної групи суб'єктів застосовується ряд додаткових процедур, спрямованих на його збереження і обмеження можливості зловживань, що можуть порушити права підопічних, пов'язані з належним їм майном.

Так, для охорони майнових інтересів підопічного застосовується конструкція так званого охоронного трасту – інституту довірчої власності, зміст якого полягає у тому, що особа, яка встановлює довірчу власність – засновник (settlor), передає іншій особі – довірчому власнику (trustee) - майно для управління в інтересах призначеного ним вигодонабувача (підопічного) – бенефіціарія (beneficiary). Компетенція довірчого власника багато в чому подібна до повноважень опікуна: як і опікун, trustee зобов'язаний проявляти турботу, уміння, розсуд і старанність у обставинах, що склалися, точно так, як в аналогічній ситуації діяла б розсудлива людина, що переслідує аналогічні цілі [1, с. 83].

Конструкція довірчої власності, як способу реалізації права власності, передбачає безпосередню участь довірчого власника у майновому обігу, можливість здійснення не лише юридичних (як при представництві), а й фактичних дій.

Договір довірчого управління майном підопічного слід розглядається як вид договору довірчого управління майном в силу притаманних йому специфічних особливостей, що зумовлюються сутністю відносин з опіки та піклування і стосуються суб'єктного складу такого договору, предмета договору, його змісту як юридичного факту і як правовідносини, підстав виникнення і припинення відносин по довірчому управлінню майном підопічних.

Управління майном підопічного (власника) тісно пов'язане з існуванням опіки. Договір управління укладається паралельно з встановленням опіки, «на підставі» її заснування і припиняється одночасно з її припиненням. Згідно зі ст. 1029 ЦК України за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача).

Зміст інституту договору управління майном полягає в тому, що особа, яка його встановлює (засновник) передає іншій особі (управителю) майно для управління в інтересах вигодонабувача (бенефіціара). З точки зору структури правовідносин, що виникають при укладенні договору управління майном, даний договір конструюється як договір на користь третьої особи. Згідно ст. 1029 ЦК України сторонами цього договору є установник управління та управитель. Підопічний (відсутній) є третьою особою - вигодонабувачем. Слід відзначити, що при управлінні майном особи, визнаної безвісно відсутньою (місце перебування якої невідоме) вигодонабувачем визнається саме ця особа, а

не її утриманці. Останні мають право отримувати блага від використання майна вигодонабувача лише у тих випадках, коли вони мають право на утримання за законом [2, с. 664].

Договір управління майном укладається внаслідок різних причин, мотивів та обставин. Ними може бути необхідність, що виникла внаслідок неможливості здійснювати повноваження щодо свого майна самим власником, наприклад коли він є недієздатною, малолітньою особою тощо.

Установниками управління можуть бути особи, передбачені ст. 1032 ЦК України, а також іншими статтями ЦК України та положеннями актів цивільного законодавства, а саме: а) орган опіки та піклування (статті 1032, 54 ЦК України та ін.); б) опікун (статті 1032, 72 ЦК України та ін.); в) піклувальник (ст. 1032 ЦК України); г) нотаріус або відповідний орган місцевого самоврядування (ст. 1285 ЦК України); д) спадкоємці (статті 1287, 1289 ЦК України); е) носії прав на об'єкти інтелектуальної власності (статті 426, 427 ЦК України); є) органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим або місцевого самоврядування при передачі в управління державного або комунального майна.

Оскільки управління майном має здійснюватися професійно, управителем може бути тільки суб'єкт підприємницької діяльності - фізична або юридична особа. Проте це правило не повинно застосовуватися до управителя майном підопічного, а також до особи, визнаної безвісно відсутньою чи місцезнаходження якої невідоме, або спадковим майном. Виняток мають становити випадки, коли управління потребує майно, що використовується в підприємницькій діяльності, управителем яким може бути тільки суб'єкт такої діяльності.

При здійсненні своїх повноважень управитель фактично здійснює правомочності власника, що означає можливість володіти, користуватися переданим в управління майном та розпоряджатися ним (за деякими

винятками). Важливо відзначити, що управитель не набуває частини правомочностей названої тріади по володінню, користуванню та розпорядженню майном для себе. Він отримує лише можливість певною мірою здійснювати ці правомочності.

Разом із тим, слід зазначити, що особливістю договору управління майном при опіці є те, що на відміну від звичайного договору управління, вкрай важливим є підзвітність та підконтрольність дій управителя органу опіки та піклування. Якщо у звичайному договорі управління майном підзвітність управителя зазвичай кваліфікують як випадкову умову договору [3, с. 87], то очевидно, що при укладенні договору управління майном малолітніх, недієздатних осіб та осіб, місце перебування яких невідоме (визнаних безвісно відсутніми), обов'язок управителя звітувати про хід виконання договору, подібний до відповідного обов'язку опікуна, повинен визнаватися істотною умовою договору.

Звертаючись до практики застосування договірної інституції довірчого управління майном підопічних, автор робить висновок про те, що, незважаючи на безумовну прогресивність даної правової конструкції, зусилля законодавчої гілки влади щодо його впровадження у вітчизняну правову систему не привели до широкого поширення укладання контрактів відповідного виду. Фактична нереалізованість даного механізму захисту прав і забезпечення майнових інтересів підопічних має під собою ряд об'єктивних причин економіко-правового та соціального характеру. До них слід віднести недостатність майна, управління яким вимагає залучення довірчих керуючих, слабку організаційно-економічну базу діяльності органів опіки та піклування, а також проблеми правового регулювання порядку передачі майна підопічних в довірче управління.

### ***Список використаної літератури:***

1. Майданик Р.А. Траст: собственность и управление капиталами (природа прав, рецепция и право Украины). – К.: Наукова думка, 1995. – 176 с.
2. Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Старцев О. В. Цивільне право України: Підручник. – Вид. 2, перероб. і доп. – К. : Істина, 2009. – 816 с.
3. Михеева Л.Ю. Доверительное управление имуществом / Под ред. В.М. Чернова. – М.: Юристъ, 1999. – 176 с.